

مناجات نآ
خواجہ عبداللہ انصاری

مقدمہ، تصحیح و تدوین: دکتر سید احمد حسینی کازرونی

حسن ملائی تهرانی

انتشارات نوار

انصاری، عبدالله بن محمد، ۳۹۶-۴۸۱ ق.

[مناجات]

مناجات نامه خواجه عبدالله انصاری / مقدمه،
تصحیح و تدوین احمد حسینی کازرونی؛ به خط حسن
ملائی تهرانی. - تهران: زوار، ۱۳۸۴.

ISBN 964 - 401 - 192 - 9

۲۱۶ ص.

فهرست نویسی براساس اطلاعات فیفا.

۱. مناجات. ۲. نثر فارسی - قرن ۵ ق. ۳. شعر
فارسی - قرن ۵ ق. الف. حسینی کازرونی، احمد،
۱۳۲۰ - مصحح. ب. ملائی تهرانی، حسن، خطاط.
ج. عنوان.

۸ م الف / ۸ / BP۲۷۱ ۲۹۷ / ۷۷۸

ث ۱۳۸۲

۳۲۶۹۳-۸۲م

کتابخانه ملی ایران

انتشارات زوار

□ مناجات نامه خواجه عبدالله انصاری □

□ مقدمه، تدوین و تصحیح / دکتر سید احمد حسینی کازرونی □

□ به خط / استاد حسن ملایی تهرانی □

□ امور رایانه و آماده سازی چاپ / شرکت قلم □

□ نوبت چاپ / دوم ۱۳۸۴ □

□ چاپ / خاشع □

□ شمارگان / ۳۳۰۰ نسخه □

□ شابک / ۹۶۴-۴۰۱-۱۹۲-۹ □

□ تهران: خیابان انقلاب: خیابان دوازدهم فروردین: نبش شهید نظری: پلاک ۳۳: تلفن: ۶۴۶۲۵۰۳ □

فهرست مطالب

موضوع	شماره صفحه
۱- مقدمه (شرح احوال خواجه عبدالله انصاری)	هفت
۲- آثار و رسالات	هشت
۳- طرز بیان و شیوه نگارش	نه
۴- الهی نامه (از رسایل خواجه عبدالله انصاری)	۱
۵- رساله دل و جان	۱۲
۶- مناجات نامه (از طبقات الصوفیه)	۱۵
۷- الهی نامه (از تفسیر کشف الاسرار)	۲۳
۸- الهی نامه (از طبقات الصوفیه)	۲۶
۹- رساله مقولات	۱۳۶
۱۰- رساله واردات	۱۵۷
۱۱- رساله هفت حصار	۱۶۲
۱۲- رباعیات	۱۷۹
۱۳- کتابنامه	۲۰۳

مقدمه:

خواجه عبدالله انصاری (۴۸۱ - ۳۹۶ ه.ق. هرات).
شیخ الاسلام ابواسماعیل عبدالله بن محمد انصاری هروی^۱ مشهور به
خواجه عبدالله انصاری از اعقاب ابو ایوب انصاری، صاحب رحل پیغمبر
(ص) است. ابو ایوب انصاری در زمان خلافت عثمان با احنف قلیس به
خراسان آمده و در هرات ساکن شده بود.

خواجه معاصر آلب ارسلان سلجوقی و خواجه نظام الملک بود،
مادرش از اهل بلخ بود و عبدالله به سال ۳۹۶ در هرات، ولادت یافت. از
خردسالی زبانی گویا و طبعی توانا داشت و اشعار فارسی و عربی نیک
می سرود. به زبان فارسی با لحنی خاص سخن می گفت و نثری فصیح و
نظمی ملیح در این زبان از خود به یادگار گذاشت شیخ از اجله محدثین و
عارفان بود و نزد مشایخ و دانشمندان بزرگی، مریدی و شاگردی کرد. از
مشایخ صوفیه به شیخ ابوالحسن خرقانی تعلق خاطر داشت و پس از در
گذشت شیخ، جانشین وی شد.

۱ - نفحات الانس جامی، ص ۳۰۳

درفقه، روش احمد بن حنبل داشت. در تصوّف از مشاهیر متصوّفه عصر خود، غیر از ابوالحسن خرقانی از شیخ ابو سعید ابوالخیر فایده‌ها گرفت. اقامتش در هرات بود و به تعلیم و ارشاد اشتغال داشت.^۱ شهرت خواجه عبدالله، بیشتر از بابت کتاب‌ها و رسالات مشهوری است که پدید آورده و از او در دست است. وی بسیاری از اشعار و سروده‌های خود را در رسالات خویش آورده است.

آثار و رسالات خواجه عبدالله

- طبقات الصّوفیه: یکی از آثار بسیار معتبر فارسی و از کتب معروف خواجه عبدالله انصاری، ترجمه و املائی طبقات الصّوفیه سلّمی است به لهجه هروی که اصل این کتاب را ابو عبدالرحمن محمد بن حسین سلّمی نیشابوری (م. ۴۱۲ ه‍.ق) به زبان عربی تألیف کرده و آن را بر بیان احوال و اقوال پنج طبقه از مشایخ وقف نموده بود.^۲

خواجه عبدالله انصاری بر اساس آنچه جامی در کتاب نفحات الانس^۳ گفته: آن را در مجالس صحبت و مجامع تذکیر و موعظه املاء می‌فرموده و سخنان برخی دیگر از مشایخ و همچنین بعضی از ذوقیات و مواجید خود را بر آن می‌افزوده که سرانجام یکی از دوستان و مریدان، آنها را جمع

۱- ریاض العارفین، ص ۵۰

۲- رک: تاریخ ادبیات دکتر ذبیح‌الله صفا، جلد ۲ ص ۹۱۲

۳- چاپ هند، ص ۳۰۴ به نقل از تاریخ ادبیات دکتر صفا.

کرده و نوشته است. این کتاب در طول زمان مورد استفاده خانقاهیان قرار گرفته است.

تفسیر قرآن کریم: این تفسیر همان است که اساس کار میبیدی در تألیف کشف الاسرار و عدّه الابرار معروف به تفسیر خواجه عبدالله انصاری قرار گرفت.

دیگر آثار مشهور او عبارتند از رسائلی که به نثر موزون شبیه به نثر مسجع نوشته است، مانند: الهی نامه، مناجات نامه، رساله هفت حصار، واردات، کنز السالکین رساله دل و جان، رساله مقولات، محبت نامه، زادالعارفین، کتاب اسرار و چند رساله دیگر.

طرز بیان و شیوه نگارش

شیوه گفتار و نگارش خواجه عبدالله، سرآمد همه نثرهای موزون صوفیانه است. در رسالات خواجه عبدالله انصاری جمله های مسجعی ملاحظه می شود که سجع آنها در چند فقره تکرار می شود. بی آنکه این تکلف از حدود سادگی بیرون رود و به غرابت و تکلف نزدیک شود. گویا خواجه در تنظیم این گونه عبارات، بیشتر متوجه آن بوده که سخن خود را از حالت نثر عادی خارج کرده و به کلام منظوم نزدیک سازد تا اهم دل نشین تر باشد و هم حفظ آنها آسان تر.

خواجه در فحوای کلام خود گاه متمثل به اشعاری نیز می شده که یحتمل این سخنان او در زمرة مجالسی بوده که داشته یا تقریر می کرده و

بعدها به صورت رساله‌هایی در آمده است.

سبک گفتار خواجه عبدالله همان روشی است که مجلس گویان صوفیه و مشرّعین داشته‌اند و پیش از آن شیخ ابوسعید ابوالخیر، گفتارش را با چنین شیوه‌ای بیان کرده است. این سبک گفتار را روش بینا بین نثر مُرسل و نثر مصنوع می‌توان بر شمرده که در آن نوعی از وزن و حالتی از شعر در کلام گوینده مشهود است، چنان که کلام او را در حکم نثر موزون در می‌آورد. هرچند خواجه کوشیده است در اغلب موارد این نثر موزون را با آوردن قوافی (که می‌خواهند آن را سجع بدانند) کامل تر و به شعر نزدیک تر سازد. لیکن بسیار هم اتفاق افتاده که تنها به وزن بسنده کند و از ایراد قوافی یا اسجاع چشم پوشیده است.

پس کلام خواجه عبدالله انصاری در غالب موارد شعری است منشور و نثری است موزون که نویسنده غالب آنها را با اشعار عروضی دل‌انگیز خویش نیز همراه کرده است.^۱ ملک الشعرای بهار در این خصوص گفته است: اسجاعی که خواجه عبدالله آورده نوعی است از شعر، زیرا عبارات او بیشتر قرینه‌هایی است مُردُوج و مُرَضَع و مسجع که گاهی به تقلید ترانه‌های هشت هجایی و قافیه دار عهد ساسانی، سه لختی است که عرب‌ها در قدیم از آنها تقلید می‌کرده‌اند.^۲

اساس کار در این کتاب، بیشتر ذکر الهی نامه‌ها، مناجات نامه‌ها و

۱- تاریخ ادبیات در ایران، جلد ۲- دکتر ذبیح الله صفا، جلد ۲ ص ۸۸۷

۲- سبک‌شناسی، جلد ۲ ص. ۲۴۰

استغاثه‌های خواجه عبدالله انصاری است که معمولاً با الفاظ: الهی، خدایا، خداوندا، سبحان‌الله، کریم، ملکا، لطیف، پادشاه، مهربانا، ای عزیز، ای مهربان بردبار، ای یار مهربان، ای دستگیر سرگشتگان، ای حکیم، ای قدیم، ای جبار عظیم، ای داندۀ رازها، یارب و امثال آن شروع می‌شود. برای تدوین این کتاب، از آثار و کتاب‌ها و رسالاتی که ذکر آنها در کتاب نامۀ پایان اثر آمده استفاده گردیده است.

شیوه نگارش در این کتاب، همان رسم الخط معمول منصوب فرهنگستان زبان و ادب فارسی است.

سید احمد حسینی کازرونی